

Kuntalaisaloite: Uskonnollisen ja katsomuksellisen sitouttamattomuuden toteuttaminen perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

OPEKAS 19.06.2025 § 37
677/00.01.03.01/2024

Äänekosken kaupungille on saapunut kuntalaisaloite 26.11.2024 uskonnollisen ja katsomuksellisen sitouttamattomuuden toteuttamisesta perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa.

Aloitteessa esitetään, että Äänekosken kaupunki alkaisi noudattamaan Opetushallituksen ohjeen (OPH-3903-2022) kohtaa: ”Opetuksen järjestäjä voi päätyä myös siihen, ettei koulun työsuunnitelmassa määriteltynä työaikana järjestetä uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia.”

Aloitteessa vedotaan eri perustein muun muassa yhdenvertaisuuteen, yksityisyydensuojaan sekä opetuksen ja kasvatuksen uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitoutumattomaan luonteeseen. Lisäksi aloitteessa katsotaan, ettei suomalaiseen kulttuuriin kuulu aikuisillakaan uskonnollisten ja niille vaihtoehtoisten tilaisuuksien liittäminen työelämään. Lisäksi nostetaan esiin hyötyjä opetus- ja kasvatushenkilökunnan työajan ja resurssien säästymisessä.

Valtakunnalliset ohjeet toiminnan järjestäjälle

Opetushallitus on julkaissut 19.9.2022 ohjeen perusopetuksen uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa. Lisäksi Opetushallitus on juuri 29.4.2025 julkaissut uuden ohjeen varhaiskasvatukselle yhteisistä juhlista, uskonnollisista tilaisuuksista ja katsomuskasvatuksen järjestämisestä.

Näissä ohjeissa kuvataan, miten uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat säännökset Suomen perustuslaissa (731/1999), perusopetuslaissa (628/1998) / varhaiskasvatuslaissa (36/1973 muut. 580/2015) ja muussa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa ja perusopetuksen katsomusaineiden opetuksessa sekä yhteisiä juhlia ja mahdollisia uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia sekä niille vaihtoehtoista toimintaa järjestettäessä. Ohjeeseen sisältyvät säännösten soveltamista koskevat tulkinnat ja näkemykset perustuvat säännösten valmisteluasiakirjoissa esitettyihin sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylimpien laillisuusvalvojen sekä Opetushallituksen esittämiin kannanottoihin.

Ohjeiden tarkoituksena on varmistaa sivistyksellisten ja uskonnon vapautta koskevien perusoikeuksien toteutumista ko. kasvatusta ja koulutusmuodoissa, edistää suvaitsevaisuutta, moniarvoisuutta, koulutuksellista tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja kulttuurillisen

moninaisuuden arvostamista sekä varmistaa, että katsomuskasvatus ja opetus on uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta.

Yhtenäisten ohjeiden varhaiskasvatukselle sekä esi- ja perusopetukselle koetaan vahvistavan koulutuksellista tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja kulttuurillisen moninaisuuden arvostamista sekä helpottavan opetuksen- ja kasvatuksenjärjestäjän toimintaa. Ohjeiden aihepiiriä koskeviin säädöksiin ei ole tullut muutoksia, mutta varhaiskasvatusta koskeviin ohjeisiin on tehty täsmennyksiä ja täydennyksiä muun muassa eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintöjen ja ylimpien laillisuusvalvojen uusimpien ratkaisujen pohjalta. Varhaiskasvatuksen ohjetta on myös täsmennetty katsomuskasvatuksen osalta uusimpien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaisesti ja huomioiden lapsen edun ensisijaisuuden varhaiskasvatuksessa.

Yhteiset juhlat kuuluvat kaikille lapsille ja nuorille

On tärkeää muistaa, että koulujen ja päiväkotien yhteiset juhlat ovat kaikille toiminnan piirissä oleville lapsille ja nuorille tarkoitettuja. Yhteiset juhlat eivät voi olla uskonnollisia tilaisuuksia, eikä niille järjestetä vaihtoehtoisia tilaisuuksia. Juhliin voi sisältyä uskontoon viittaavia yksittäisiä elementtejä. Yhteisillä juhlilla vahvistetaan lasten, henkilöstön, huoltajien ja paikallisyhteisön yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta tukevaa toimintakulttuuria.

Uskonnolliset tilaisuudet tulee järjestää erillään muusta toiminnasta ja niille on aina järjestettävä vaihtoehtoista toimintaa, joka on tavoitteiltaan samankaltaista uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta. Uskonnollisia tilaisuuksia ei voida järjestää, jos esimerkiksi tilat tai henkilöstöresurssit eivät mahdollista uskonnollisten tilaisuuksien tai niille vaihtoehtoisen toiminnan järjestämistä ohjeiden mukaisesti.

Kuntalaisaloitteessa ehdotetaan, että opetuksen järjestäjä voi Opetushallituksen ohjeen mukaan päätyä myös siihen, ettei koulun työsuunnitelmassa määriteltynä työaikana järjestetä uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia. Näin voidaan menetellä, mutta ohje ei siihen myöskään velvoita. Tähän ratkaisuun tulee kuitenkin päätyä silloin, kun esimerkiksi koulun tilat tai henkilöstöresurssit eivät käytännössä mahdollista järjestää uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia taikka niille vaihtoehtoista ohjelmaa lakien ja näiden ohjeiden mukaisesti. Ohjeen mukaan koulu voi tehdä yhteistyötä paikallisten seurakuntien ja uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Koulu voi myös sopia, että oppilaille ja näiden huoltajille tiedotetaan mahdollisuudesta osallistua vapaa-aikana uskonnollisten yhdyskuntien järjestämiin tilaisuuksiin.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus ja perusopetuksen uskonnon opetus

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on kaikille tarkoitettua uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta pedagogista toimintaa, joka perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2022). Perusopetuksen uskonnon opetus järjestetään perusopetuksen valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden ja niiden määräämällä tavalla laadittujen paikallisten opetussuunnitelmien mukaisesti.

Opetushallitus ohjaa ohjeessaan opetuksenjärjestäjää seikkaperäisesti perusopetuksen uskonnon ja elämäntutkimuksen opetuksen järjestämiseen. Ohjeessa kerrotaan selkeästi, ettei uskonnon opetus ole Suomen perustuslain (731/1999) 11 §:ssä tarkoitettua uskonnon harjoittamista. Uskonnon opetukseen sisältyy silti olennaisena osana kunkin oppimäärän mukaisen uskonnon ja muiden uskontojen ja katsomusten tuntemus. Ohjeen mukaan uskontoon perehtymiseen kuuluu myös tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietinnön (10/2002 vp) mukaisesti tutustuminen rukouksiin, virsiin ja uskonnollisiin toimituksiin on osa uskonnon opetusta. Esimerkiksi opetukseen liittyvä opintokäynti, jossa tutustutaan kirkkoon, moskeijaan tai vastaavaan uskonnolliseen rakennukseen tai seurataan uskonnollista toimitusta siihen osallistumatta, ei ole uskonnollinen tilaisuus vaan osa opetusta. Kaiken opetuksen ja muun toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua ja opetussuunnitelman mukaista. Uskonnollisia tiloja voidaan käyttää oppimisympäristöinä myös muussa yhteydessä kuin osana katsomusopetusta, esimerkiksi kulttuuriperinnön, taiteen, arkkitehtuurin ja historian näkökulmista.

Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua erilaisuuden kunnioittamiseen sekä vastuullisuuteen, yhteistyöhön ja toimintaan, joka edistää ihmisryhmien, kansojen, aatteiden, uskontojen ja kulttuurien välistä kunnioittamista ja luottamusta (Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 2 §:n 2 mom. 422/2012). Näiden tavoitteiden tulee olla lähtökohtana myös opetukseen liittyvän suomalaisen juhlaperinnön vaalimisessa ja kehittämisessä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Perusopetuslain 3 § mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus.

Huoltajia tulee tiedottaa riittävän ajoissa ja riittävällä tarkkuudella, onko kyse katsomuskasvatuksesta tai uskonnon opetuksesta, uskonnollisesta tilaisuudesta vai muusta tilaisuudesta. Lisäksi huoltajalla tulee aina olla mahdollisuus ilmoittaa, osallistuuko lapsi uskonnolliseen tai sille vaihtoehtoiseen tilaisuuteen.

Opetushallituksen ohjeen mukaan ilmoitusten käsittelyssä opetuksen järjestäjän tulee noudattaa henkilötietojen käsittelyä koskevia EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) ja sitä täydentävän tietosuojalain (1050/2018) säännöksiä. Eduskunnan oikeusasiamiehen ennen tietosuoja-asetuksen voimaantuloa voimassa olleen henkilötietolain voimassaoloaikana antaman ratkaisun (EOAK/1825/2016) perusteella opetuksen järjestäjällä on oikeus käsitellä tilaisuuksiin ilmoittautumisiin liittyviä tietoja. Henkilötietojen käsittely tulee suunnitella etukäteen ja määritellä käsittelyn tarkoitus. Opetuksen järjestäjän tulee käsitellä henkilötietoja huolellisesti ja noudattaa hyvää tietojenkäsittelytapaa.

Lopuksi

Opetuksen järjestäjä vastaa, että mainituissa ohjeissa tarkoitettu opetus ja kasvatus sekä yhteiset juhlat ja uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset suunnitellaan ja järjestetään lainsäädännön mukaisesti. Opetuksen järjestäjä voi opetuksen järjestämisestä vastaavassa toimielimessä päättää joistakin yhteisiä juhlia sekä uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia koskevista järjestäjäkohtaisista linjauksista, joita sen tulee toimintayksiköissä noudattaa. Opetuksen järjestäjän tulee myös valvoa, että koulut ja päiväkodit noudattavat lainsäädäntöä ja järjestäjäkohtaisia linjauksia. Virkavastuulla toimivat rehtorit ja opettajat vastaavat siitä, että toiminnassa noudatetaan lainsäädäntöä ja opetussuunnitelmaa.

Perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaisesti perustuslaista tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ei johdu vaatimusta poistaa koulun toiminnasta kaikkea uskontoon viittaavia elementtejä sisältävää ainesta. Pitkälle viety uskonnollista alkuperää olevien perinteiden välttäminen ei valiokunnan mukaan myöskään edistä uskonnollista suvaitsevaisuutta. Sen sijaan koulujen toiminnassa ja niitä koskevassa ohjauksessa on valiokunnan mukaan tärkeää ottaa huomioon keskeiset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ilmenevät periaatteet, kuten indoktrinaation kieltä, julkisen vallan neutraalisuuden vaatimus sekä uskonnollinen suvaitsevaisuus ja moniarvoisuus. (Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014 vp.)

Opetushallituksen ohjeen mukaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden lähtökohtana on se, että oppilaita osallistetaan ensimmäisestä luokasta lähtien pohtimaan ja suunnittelemaan koulun toimintaa, mukaan lukien koulun juhlat ja muut tapahtumat. Myös esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan lapsille annettava mahdollisuus osallistua oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytyksensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Esi- ja perusopetuksessa toteutuvan toimintakulttuurin osalta on tärkeää, että oppilaita rohkaistaan ja ohjataan myönteiseen vuorovaikutukseen, yhteistyöhön ja yhteisöllisyyteen. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja

arvostaa erilaisuutta niin historiallisesta, eettisestä kuin katsomustenkin näkökulmista.

Ohjeen mukaan perusopetuksen arvoperustaan kuuluu kulttuurisen moninaisuuden näkeminen rikkautena. Perusopetuksessa eri kulttuuri- ja kielitaustoista tulevat ihmiset kohtaavat toisensa ja tutustuvat monenlaisiin tapoihin, yhteisöllisiin käytäntöihin ja katsomuksiin. Koulun toiminta, kuten oppitunnit, juhlat, leikit, pelit, ruokailuhetket sekä yhteistyö koulussa ja koulun ulkopuolella tarjoavat tilaisuuksia harjoitella toimimista monenlaisten ihmisten kanssa. Koulun toiminta tulee järjestää siten, että se tukee oppilaiden oppimiselle, monipuoliselle kehittymiselle ja hyvinvoinnille asetettuja tavoitteita.

Aloitteen vastaanottamisen jälkeen uskonnollisten tilaisuuksien lukumäärästä ja luonteesta Äänekoskella on keskusteltu sekä päiväkodinjohtajien että rehtoreiden kokouksessa. Äänekoskella varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa uskonnollisia tilaisuuksia on kuluneen lukuvuoden aikana ollut muutamia. Nämä ovat olleet pääasiassa joko joulun tai pääsiäiseen liittyviä tapahtumia. Tiedottamisvastuusta ja käytännönjärjestelyistä huolimatta uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta ei ole halua luopua kokonaan. Työajan käytön resurssointi on operatiivista toimintaa, joka on kunkin yksikön johtajan vastuulla oman henkilökuntansa suhteen.

Valtakunnallisten varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien perusteiden kenties ristiriitaisiksi sisällöiksi mielletyt ominaisuudet eivät kuulu yksittäisen opetuksen järjestäjän toimivaltaan. Opetuksen järjestäjän tulee kyetä luottamaan sekä näiden että Opetushallituksen ohjeistuksien lainmukaisuuteen, mukaan lukien yhdenvertaisuusnäkökulmat sekä mahdollisuus hyvän hallintotavan mukaiseen toimintaan.

Valmistelija	Opetus- ja kasvatusjohtaja Niina Rautanen puh. 0400 514 8102, perhepalvelujohtaja Pirjo Heinonen puh. 0400 672 637
Esittelijä	Opetus- ja kasvatusjohtaja Niina Rautanen puh. 0400 514 8102
Päätösehdotus	Opetus- ja kasvatuslautakunta päättää: 1) merkitä kuntalaisaloitteen tiedoksi; 2) että Äänekosken varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa noudatetaan Opetushallituksen antamia ohjeita yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista, katsomuskasvatuksesta sekä uskonnon ja elämänskatsomustiedon opetuksesta. Lisäksi noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja mahdollisia muita järjestäjäkohtaisia linjauksia; ja

- 3) että Äänekosken varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa voidaan edelleen järjestää uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia Opetushallituksen ohjeistuksen mukaisesti.

Päätös

Hyväksyttiin.
